

Ürün Raporu

FINDIK

2017

T.C.
GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Ürün Raporu
FINDIK
2017**

Hazırlayan

Türkay BARS
turkay.bars@tarim.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 298

ISBN: 978-605-2207-05-5

© TEPGE

Her Hakkı Saklıdır.

Mayıs: 2018

İletişim:

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Kampüsü

Gayrettepe Mah.

Fatih Sultan Mehmet Bulvarı

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 287 58 33

Faks: (0312) 287 54 58

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz.

Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

Tablo ve grafiklerdeki rakamların bir bölümü desimalli kullanıldığından ara ya da alt toplamları genel toplamları ile farklılık gösterebilir.

Yayın içerisindeki istatistik veriler hazırlandığı dönemde ilgili kaynaklardan elde edilen yayınlanmış son veriler olup sonraki dönemlerde, yapılan güncellemelerden dolayı farklılıklar olabilir.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. DÜNYADA FINDIK ÜRETİM ALANI, FINDIK VERİMİ VE FINDIK ÜRETİMİ...	2
3. TÜRKİYE’DE FINDIK ÜRETİM ALANI VE FINDIK ÜRETİMİ.....	4
4. DÜNYADA FINDIK DIŞ TİCARETİ.....	6
5. TÜRKİYE’DE FINDIK TİCARETİ.....	7
6. DÜNYADA FINDIK TÜKETİMİ.....	8
7. FİYATLAR.....	8
7.1. Dünyada Fındık Fiyatları.....	8
7.2. Türkiye’de Fındık Fiyatları	9
8. DESTEKLER.....	9
9. GENEL DEĞERLENDİRME.....	10
EK TABLOLAR.....	12
KAYNAKLAR.....	21

TABLolar

Tablo 1. Dünya Fındık Üretim Alanı.....	2
Tablo 2. Dünya Fındık Verimi (kg/da).....	3
Tablo 3. Dünya Fındık Üretimi (1000 ton)	4
Tablo 4. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Miktarı.....	5
Tablo 5. İller Bazında Fındık Üretim Alanı ve Üretim Miktarı.....	5
Tablo 6. Dünya Fındık İthalatı (1000 ton).....	6
Tablo 7 Dünya Fındık İhracatı (1000 ton).....	6
Tablo 8. Fındık İhracatı ve İthalatı (ton).....	7
Tablo 9. Ülkelere Göre Fındık İhracatı (ton).....	7

ŞEKİLLER

Şekil 1. Dünya Fındık Üretim Alanı.....	2
Şekil 2. Dünya Fındık Verimi.....	3
Şekil 3. Dünya Fındık Üretim Miktarı.....	4
Şekil 4. Dünya Fındık Tüketimi.....	8
Şekil 5. Dünya Fındık Üretici Fiyatları.....	8
Şekil 6. Türkiye’de Fındık Fiyatları.....	9

1.GİRİŞ

Dünyada en çok yetiştirilen sert kabuklu meyve türleri ceviz, badem, fındık olup kestane ve antepfıstığı diğer sert kabuklu meyvelerdir. Fındık, ceviz ve bademden sonra dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyvedir. Türkiye’de ise üretimi yapılan en önemli sert kabuklu meyveler fındık, ceviz, Antepfıstığı ve badem şeklindedir. Fındığın kültür çeşitleri; Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Şili, Çin, İran, Yunanistan, Fransa, Azerbaycan, Rusya ve Gürcistan’da yetiştirilmektedir.

Fındık, huşgiller (Betulaceae) familyasından *Corylus* cinsini oluşturan çalı ve ağaç türlerinin adıdır (Anonim, 2015a). Meyvecilik bakımından önemli olan ve ekonomik olarak kültürü yapılan fındık türleri; *corylus avellane* L. (Adi fındık), *Corylus Colurna* L. (Türk fındığı) ve *Corylus Maxima* Mill. (Lambert fındığı) dır (GTB, 2017).

Sert kabuklu meyvelerin yüksek oranda yağ içermesi ve içeriğindeki yağların tekli ve doymamış formda olmasının insan sağlığına çok önemli etkileri vardır. Kötü kolesterol olarak bilinen düşük yoğunluklu lipoprotein (LDL) miktarını düşürmesi nedeniyle kalp-damar hastalıklarına çok faydalı tesiri vardır. Ayrıca içeriğindeki antioksidan ve fitokimyasal maddelerin, kanser gibi önemli kronik hastalıkları önleme ve tedavisinde büyük önemi vardır (Özer ve Güven, 2008).

Sert kabuklu meyvelerin geniş ve karmaşık ürün çeşitliliği içermesi sebebiyle gıda alanında önemli bir yeri vardır. Ancak sert kabuklu meyvelerin aflatoksinle kontaminasyonu olasılığı önemli bir tartışma konusudur. Bu bağlamda sert kabuklu meyvelerin saklama, taşıma ve işlemden geçirme esnasında doğru atmosferik koşulların sağlanması ve korunması oldukça önem arz etmektedir (Anonim, 2015b).

Dünya fındık üretiminde lider konumda yer alan Türkiye, 2016 yılı FAO verilerine göre toplam üretimin %56’sını karşılamıştır. Türkiye’yi sırasıyla; AB, ABD ve Azerbaycan takip etmektedir. Türkiye dünya fındık ihracatında da %62’lik payla lider konumdadır. Türkiye’yi ihracatta; Gürcistan, İtalya ve Azerbaycan takip etmektedir.

Türkiye’de kültür ırkı fındık yetiştiriciliği ilk olarak Doğu Karadeniz Bölgesi’nde başlamış, devletin fındığa 1964 yılından sonra alım garantisi vermesi, bölgede yapılan göçler gibi etkenlerden dolayı önce Batı Karadeniz Bölgesi’ne daha sonra ise diğer bölgelere yayılmıştır. Çiftçi Kayıt Sistemi’ne göre Türkiye’de 43 ilde fındık yetiştiriciliği yapılmasına rağmen ticarete konu olan yetiştiriciliğin tamamına yakını Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Artvin, Bartın, Kocaeli, Sinop, Gümüşhane, Kastamonu, Rize, Bolu ve Tokat illerinde gerçekleştirilmektedir (TMO, 2017).

2. DÜNYADA FINDIK ÜRETİM ALANI, FINDIK VERİMİ VE FINDIK ÜRETİMİ

Fındık, bademden sonra dünyada yetiştiriciliği en yaygın yapılan sert kabuklu meyvedir. Fındığın kültür çeşitleri Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Çin, İran, Yunanistan, Fransa, Azerbaycan, Rusya, Kırgızistan, Portekiz, Beyaz Rusya, Moldova, Tacikistan, Gürcistan, Ukrayna, Tunus, Macaristan, Kıbrıs ve Kamerun'da yetiştirilmektedir. Bununla birlikte, FAO istatistiklerinde üretici olarak henüz yer verilmeyen Arjantin, Avusturya, Avustralya, Estonya, İran, Yeni Zelanda, Romanya, Slovenya, Suriye, Ukrayna, İngiltere gibi ülkelerde de az da olsa fındık üretilmekte ve üretimin arttırılmasına yönelik önemli çalışmalar yapılmaktadır (TMO, 2015).

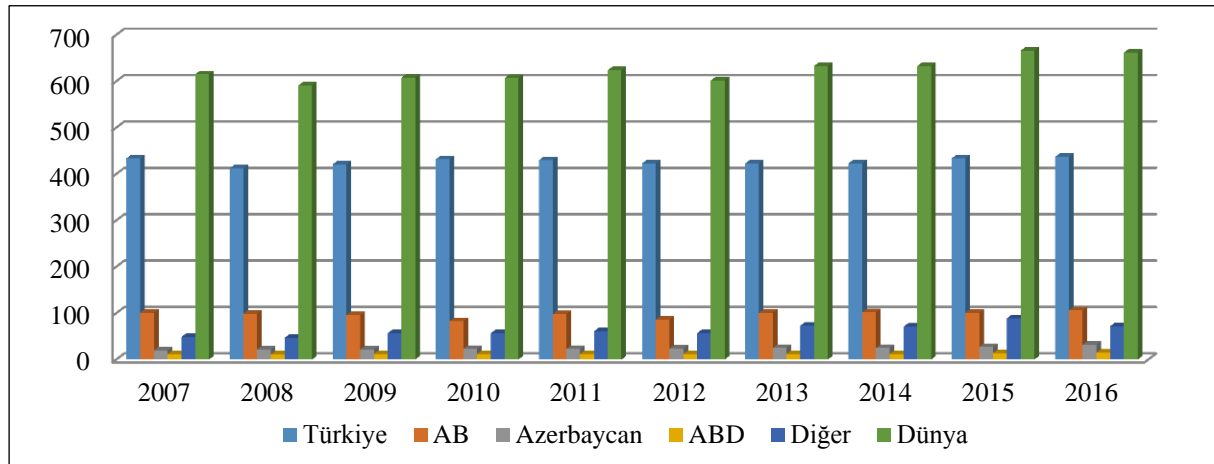
Dünya fındık üretim alanı 2016 yılı itibariyle 662 bin ha'dır. Dünya fındık üretiminde önde gelen ülkelerin üretim alanlarına bakıldığında; Türkiye 437 bin ha ile ilk sırada yer alırken, AB 106 bin ha ile ikinci, Azerbaycan 32 bin ha ile üçüncü ve ABD ise 15 bin ha ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu üretim alanı ile en yakın takipçi ülkelerin üretim alanları kıyaslandığında oldukça yüksek üretim alanı farklılığı söz konusu iken, üretim miktarları gözönünde bulundurulduğunda aynı paralellikte bir üretim farklılığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi verimdeki farklılıktır. ABD, dünya fındık üretiminin üçüncü sırasında yer alan Azerbaycan'ın fındık üretim alanının yarısı kadar fındık üretim alanına sahip olmasına rağmen Azerbaycan'la arasında büyük bir üretim farkı görülmektedir (Tablo 1- Tablo 3).

Tablo 1. Dünya Fındık Üretim Alanı (1000 ha)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Türkiye	434	412	421	432	430	423	423	423	434	437
AB	101	99	96	83	98	86	101	102	101	106
Azerbaycan	20	22	22	23	23	24	25	25	27	32
ABD	12	11	12	12	12	12	12	12	14	15
Diğer	49	47	57	57	61	57	73	71	89	72
Dünya	615	591	608	607	624	602	633	633	666	662

Kaynak: FAO, 2018

Şekil 1. Dünya Fındık Üretim Alanı (1000 ha)

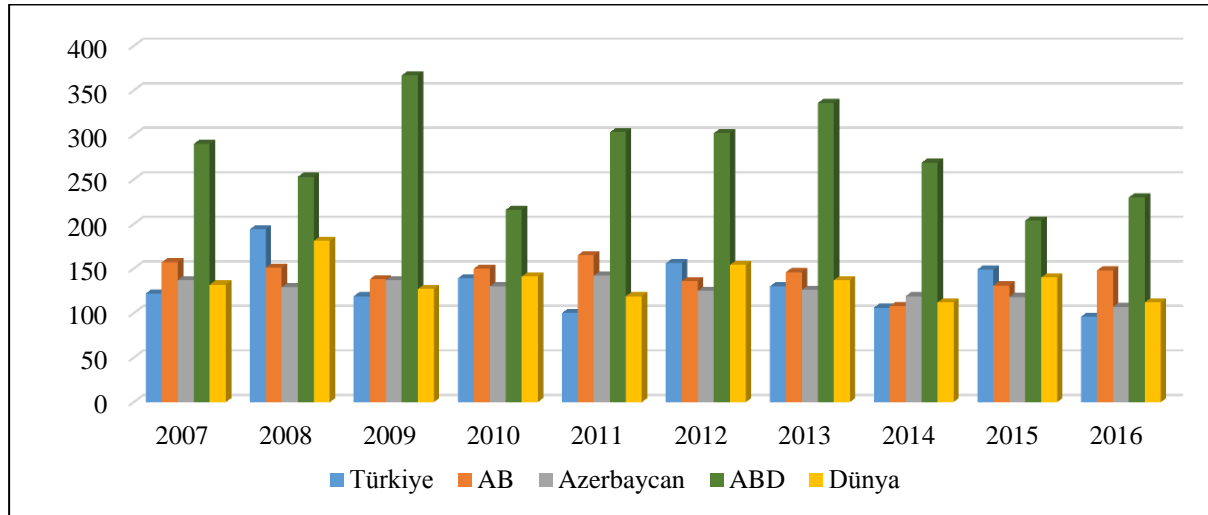
Kaynak: Tablo 1

Dünya fındık veriminde 2016 yılında ABD 230 kg/da, AB 148 kg/da ve Azerbaycan 107 kg/da ile ilk üçte yer almaktadır. Türkiye'nin 2016 yılı verimi ise 96 kg/da olduğu anlaşılmaktadır. Son beş yılın verim ortalamasına bakıldığında da ABD 268 kg/da ile ilk sırada, AB 134 kg/da ile ikinci ve Türkiye 127 kg/da ile üçüncü sıradadır. Türkiye'nin 2007/2016 dönemleri fındık verimleri dikkate alındığında, fındık veriminde %21'lik bir düşüş olmuştur. Dünya fındık üretiminde önde gelen diğer ülkelere göz atıldığında ise; ABD ve Azerbaycan'da sırasıyla verimde %21 ve %22'lik bir düşüş görülürken, AB'de %6'lık bir düşüş gerçekleşmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya Fındık Verimi (kg/da)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Türkiye	122	194	119	139	100	156	130	106	149	96
AB	157	151	138	150	165	136	146	108	131	148
Azerbaycan	137	129	137	130	142	125	126	119	118	107
ABD	290	253	367	216	303	302	336	269	204	230
Dünya	132	181	127	141	119	154	137	112	140	112

Kaynak: FAO, 2018

Şekil 2. Dünya Fındık Verimi (kg/da)

Kaynak: Tablo 2

Türkiye'nin diğer üretici ülkelere göre birim alandan daha düşük verim elde etmesi uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü azaltmaktadır. Bununla birlikte, Azerbaycan ve Gürcistan'daki üretim artışının önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin fındık ihracatını olumsuz etkileyebileceği söylenebilir. Son yıllarda dış piyasalarda fındık fiyatlarının yüksek, üretim maliyetlerinin ise düşük olması nedeniyle fındık üretimi yaygınlaşmaktadır. Çikolata sanayinde faaliyet gösteren firmalar da ham madde giderlerini azaltmak amacıyla Azerbaycan ve Gürcistan'da fındık yetiştiriciliğini teşvik ederek Türkiye'nin pazardaki etkinliğini azaltmayı hedeflemektedirler (TMO, 2015).

Dünyada fındık üretimi 2016 yılında 743 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık üretiminin ilk sırasında 420 bin ton ile Türkiye yer alırken, 157 bin ton ile AB ikinci ve 34 bin ton ile Azerbaycan ve ABD üçüncü sırayı paylaşmaktadır. Türkiye dünya fındık üretiminin %56'sını karşılamaktadır. Dünya fındık üretiminin %21'ini AB karşılarken, yaklaşık %5'ini

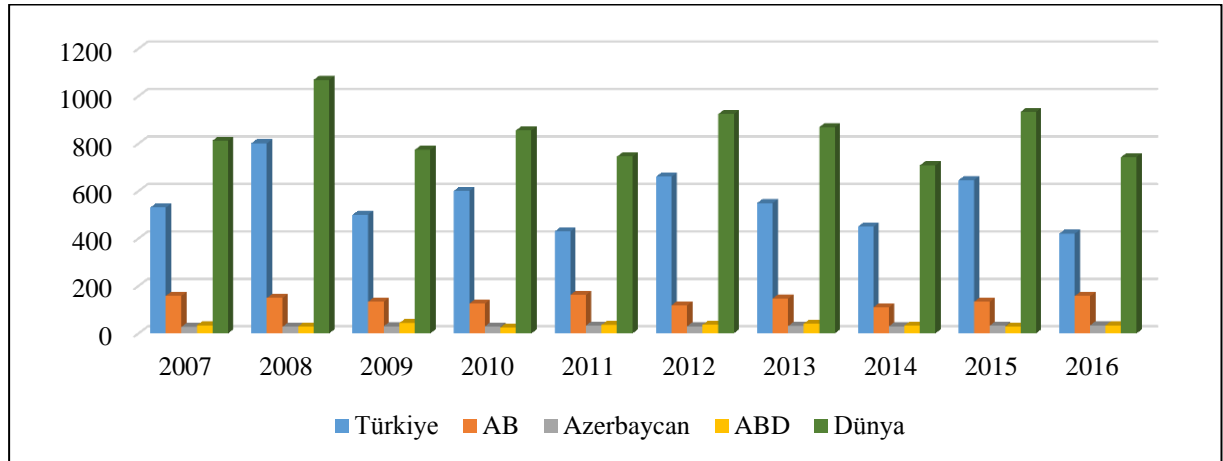

ABD ve yine %5'lik kısmını da Azerbaycan gerçekleştirmektedir. Son beş yılın üretim ortalamalarına bakıldığında ise; Türkiye'nin 545 bin ton, AB'nin 133 bin ton, ABD'nin 34 bin ton ve Azerbaycan'ın da 31 bin ton üretime sahip olduğu görülmektedir. Türkiye en yüksek fındık üretimine 2008 yılında 801 bin ton ile ulaşırken, AB 2011 yılında 162 bin ton, Azerbaycan 2016 yılında 34 bin ton ve ABD ise 2009 yılında 43 bin tona ulaşmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Dünya Fındık Üretimi (1000 ton)

Yıllar	Türkiye	AB	Azerbaycan	ABD	Dünya
2007	530	158	27	34	812
2008	801	149	28	29	1068
2009	500	133	30	43	773
2010	600	125	29	25	855
2011	430	162	33	35	745
2012	660	118	30	36	924
2013	549	147	31	41	869
2014	450	110	30	33	708
2015	646	133	32	28	933
2016	420	157	34	34	743

Kaynak: FAO, 2018

Şekil 3. Dünya Fındık Üretimi (1000 ton)

Kaynak: Tablo 3

3. TÜRKİYE'DE FINDIK ÜRETİM ALANI VE FINDIK ÜRETİMİ

Türkiye'de yetişen en önemli sert kabuklu meyveler; fındık, Antepfıstığı, ceviz ve badem' dir. Sert kabuklu meyvelerde, 2015-2016 piyasa döneminde en yüksek yeterlilik derecesi %587,8 oranı ile fındıkta gerçekleşirken, kendine yeterli diğer ürünler ise %111,9 ile kestane ve %106,6 ile antepfıstığı olmuştur (TÜİK, 2017).

Türkiye'de 2017 yılında fındık üretim alanı 7 milyon da iken, fındık üretim miktarı ise 675 bin tondur. 2007 yılında üretim alanı 6.6 milyon da iken, üretim 530 bin tondur. 2007/2017 dönemi gözönünde bulundurulduğunda; üretim alanında %6'lık bir artış söz konusu iken, üretim miktarında yaklaşık %27'lik bir artış meydana gelmiştir. 2017 yılında fındık verimi ise 96 kg/da (üretim/alan) olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı (bin da) ve Üretim Miktarı (bin ton)

Yıllar	Üretim Alanı	Üretim
2007	6.638	530
2008	6.632	801
2009	6.429	500
2010	6.679	600
2011	6.970	430
2012	7.014	660
2013	7.021	549
2014	7.011	412
2015	7.026	646
2016	7.054	420
2017	7.067	675

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye’de fındık üretiminde Ordu 214 bin ton ilk sırada yer alırken, Samsun 96 bin ton ile ikinci, Giresun ise 93 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye’de fındık üretimi açısından en önemli bölge; Ordu, Samsun, Düzce, Giresun, Trabzon, Zonguldak, Bartın ve Kastamonu olmak üzere üretimde önde gelen on ilin sekizinin bulunduğu Karadeniz Bölgesidir. Türkiye’de fındık üretiminin %83’ü bu sekiz il tarafından karşılanmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. İller Bazında Fındık Üretim Alanı (bin da) ve Üretim Miktarı (bin ton) (2017)

İller	Üretim Alanı	Üretim
Ordu	2.271	214
Samsun	936	96
Giresun	1.171	93
Sakarya	731	89
Düzce	631	74
Trabzon	656	42
Zonguldak	238	31
Kocaeli	80	12
Kastamonu	84	6
Bartın	59	6

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye’nin fındık veriminde yıllara göre önemli dalgalanmalar görülmektedir. İklim şartları, gerekli kültürel işlemlerin yeterince yapılmaması ve fındık bitkisinde görülen periyodisite gibi etkenler verimdeki dalgalanmayı arttırmaktadır. Fındık bahçelerinin genelde yaşlı olması, ocakların ise sık dikili olmasından dolayı Trabzon, Giresun ve Ordu illerindeki verim seviyesi Kocaeli, Sakarya ve Düzce illerinin verim düzeyine göre daha düşüktür. Sakarya ve Düzce illerindeki üreticilerin işletme büyüklükleri ve verim düzeylerinin daha yüksek olması nedeniyle bu bölgedeki dikim alanları hızla artmaktadır (TMO, 2015).

4. DÜNYADA FINDIK DIŞ TİCARETİ

Dünyada fındık ithalatı 2016 yılında 220 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık ithalatında Almanya 62 bin ton ile ilk sırada yer alırken, İtalya 44 bin ton ile ikinci, Fransa ise 22 bin ton ile üçüncü sıradadır. Dünya fındık ithalatının %28'ini Almanya gerçekleştirmektedir. İtalya dünya fındık ithalatının %20'sini, Fransa ise %10'unu gerçekleştirmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Dünya Fındık İthalatı (1000 ton)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Almanya	61.156	65.020	68.954	67.727	60.578	53.812	66.364	58.049	65.018	62.260
İtalya	29.555	25.487	30.307	31.003	32.279	26.517	35.608	36.201	40.750	43.514
Fransa	7.654	16.680	18.372	21.130	19.738	19.990	20.311	20.486	19.868	21.821
Kanada	7.330	7.738	6.978	8.709	10.279	11.780	10.461	9.951	10.320	11.907
İsviçre	10.496	10.308	10.102	9.460	9.512	8.751	10.300	9.684	9.026	9.360
Rusya	11.356	13.235	9.202	11.188	14.692	13.252	9.257	11.057	7.310	7.986
Belçika	13.074	13.208	10.750	9.975	11.284	11.383	12.786	10.386	12.422	6.170
Hollanda	910	2.506	2.119	3.210	3.772	4.165	1.682	4.689	4.519	4.674
İspanya	4.339	3.952	5.194	5.647	4.702	4.911	5.959	4.542	3.549	3.460
Avustralya	2.971	2.479	1.769	2.710	2.646	2.931	3.193	3.137	3.293	3.171
Diğer	44.699	48.280	44.084	118.821	51.992	52.290	64.336	47.506	40.961	45.199
Dünya	193.539	208.893	207.831	289.580	221.472	209.782	240.256	215.689	217.036	219.521

Kaynak: UN Comtrade, 2018

Dünyada fındık ihracatı 2016 yılında 217 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık ihracatında Türkiye 134 bin ton ile ilk sırada yer alırken. Gürcistan 25 bin ton ile ikinci, İtalya ise 24 bin ton ile üçüncü sıradadır. Türkiye dünya fındık ihracatının %62'sini gerçekleştirerek dünyada lider konumda yer almaktadır. Gürcistan dünya fındık ihracatının %12'sini ve İtalya ise %11'ini gerçekleştirmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Dünya Fındık İhracatı (1000 ton)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Türkiye	140.117	134.663	128.702	149.604	146.322	161.462	162.932	147.096	143.158	133.755
Gürcistan	11.087	5.740	14.366	11.294	19.093	13.609	27.730	18.942	18.385	25.337
İtalya	20.283	14.629	14.789	13.870	13.698	14.063	16.028	18.317	17.873	24.289
Azerbaycan	10.023	6.304	12.135	8.468	12.882	10.250	10.415	11.838	245	8.299
Şili	-	-	-	48	109	107	57	83	1.482	6.589
Almanya	4.070	3.990	3.369	3.669	4.869	5.245	5.213	5.900	4.789	5.898
Hollanda	2.795	2.255	1.578	1.990	2.461	3.017	2.608	3.487	3.532	3.721
Çek Cumhuriyeti	375	345	712	592	897	1.008	1.816	1.636	1.490	1.574
İspanya	2.912	1.941	3.249	2.096	2.652	2.328	2.416	2.181	1.504	1.315
İngiltere	401	552	345	491	496	333	390	474	573	1.191
Diğer	6.225	6.274	6.286	6.291	5.749	6.858	9.095	9.171	8.475	5.180
Dünya	198.288	176.693	185.531	198.413	209.227	218.280	238.701	219.125	201.506	217.149

Kaynak: UN Comtrade, 2018

Son yıllarda Avrupa Birliği, üye ülkelerindeki sert kabuklu meyve üreticilerine yaptığı destekler ile İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz gibi ülkelerde fındık üretimini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Almanya izlediği politikalarla Arjantin, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelerde fındık üretimini sağladığı mali desteklerle teşvik etmekte olup, Türkiye'nin bu piyasadaki üstünlüğünü kırmaya çalışmaktadır. Dünyada fındık üreticisi

olmadıkları halde ihracatçı durumunda olan ülkelerin tamamı, Türkiye’den satın aldıkları fındığı işleyerek re-export (yeniden ihracat) yapmaktadırlar. Bu da Türkiye’nin fındık piyasasında yeterince etkin olmadığını göstermektedir. Re-export yolu ile fındık mamulleri satan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Almanya’nın fındık piyasasında söz sahibi olmasının en önemli nedeni fındık borsasının Hamburg’da olmasıdır (Seval ve ark., 2011).

5. TÜRKİYE’ DE FINDIK TİCARETİ

Türkiye 2015/2016 döneminde 534 bin ton fındık ihracatı gerçekleştirmiştir. İhracatın %78’ini AB ülkelerine yapmıştır. Türkiye’nin bu sezonda gerçekleştirdiği fındık ithalatı ise 9,7 bin ton olup, bu ithalatın da yaklaşık %80’i AB ülkelerinden yapılmıştır (Tablo 8).

Tablo 8. Fındık İhracatı ve İthalatı (Ton)

Piyasa yılı	İthalat	İthalat-AB 27-28	İhracat	İhracat-AB 27-28
2015/'16	9.710	7.720	534.274	417.303
2014/'15	7.187	5.788	492.871	395.514
2013/'14	6.053	4.327	567.290	428.954
2012/'13	8.697	6.349	649.211	491.972
2011/'12	3.210	2.368	411.785	297.168
2010/'11	3.799	3.138	482.604	353.888
2009/'10	3.033	2.617	392.274	286.082
2008/'09	6.947	5.316	473.853	366.402
2007/'08	7.462	6.114	415.636	328.314
2006/'07	8.220	-	499.699	-

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye 2017 yılında fındık (kabuklu) ihracatının ilk sırasında 149 ton ile Irak yer alırken, ikinci sırasında 90 ton ile İran ve üçüncü sırasında ise 65 ton ile Lübnan gelmektedir. Fındık (kabuksuz) ihracatında ise 44 bin ton ile İtalya ilk sırada yer alırken, Almanya 21 bin ton ile ikinci ve Fransa ise 14 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Ülkelere Göre Fındık İhracatı (Ton) (2017)*

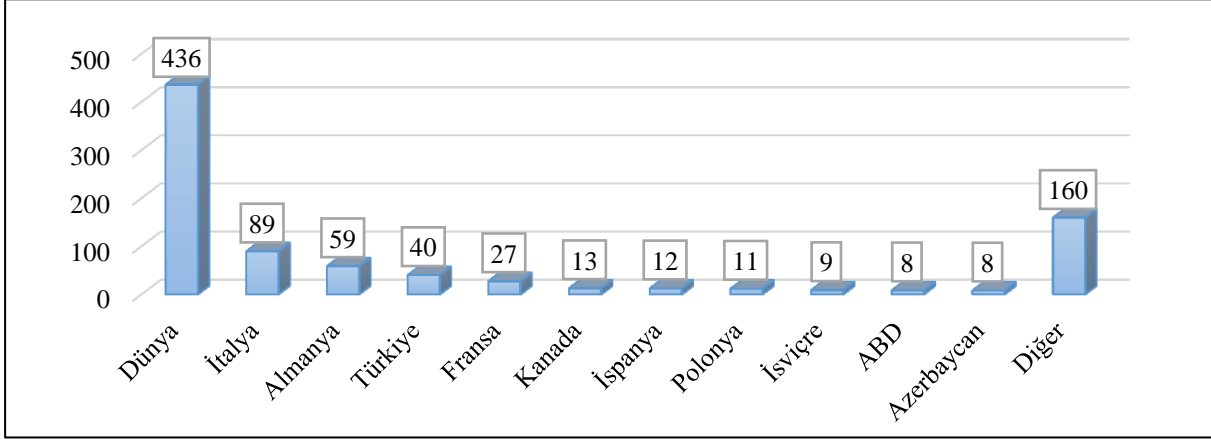
Kabuklu Fındık		Kabuksuz Fındık	
Irak	149	İtalya	44.287
İran	90	Almanya	21.390
Lübnan	65	Fransa	14.602
Suriye	44	Kanada	8.962
Afganistan	38	Polonya	7.981

Kaynak: TÜİK, 2018, (*2017 yılı geçici verileridir).

Türkiye fındık üretiminde, üretim alanında ve ihracatında dünyada ilk sırada gelmektedir. Bu konumuyla birlikte ülkeye önemli bir döviz girdisi sağlamaktadır. Ayrıca sahip olduğu bu avantajlı konumuyla da dünya fındık fiyatlarında söz sahibidir. Ancak sahip olduğu dünya fındık sektöründeki hâkimiyetinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ürün verimliliğinin artırılması gerekmektedir. Önümüzdeki kısa zaman dilimi içerisinde fındık verimliliği yüksek ülkelerin üretim alanlarını artırmasıyla beraber Türkiye’nin dünya sektöründeki üstünlüğünü sektöre uğratabilecek çalışmalar gelişim gösterebilir.

6. DÜNYADA FINDIK TÜKETİMİ

2015 yılında dünya fındık tüketimi 436 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Fındık tüketimi ülkeler bazında ele alındığında; İtalya %21’lik payla ilk sırada iken, Almanya %13 ile ikinci, dünya fındık üretiminde lider konumda olan Türkiye’nin toplam fındık tüketiminin de ise %9’luk payla üçüncü sıradadır.

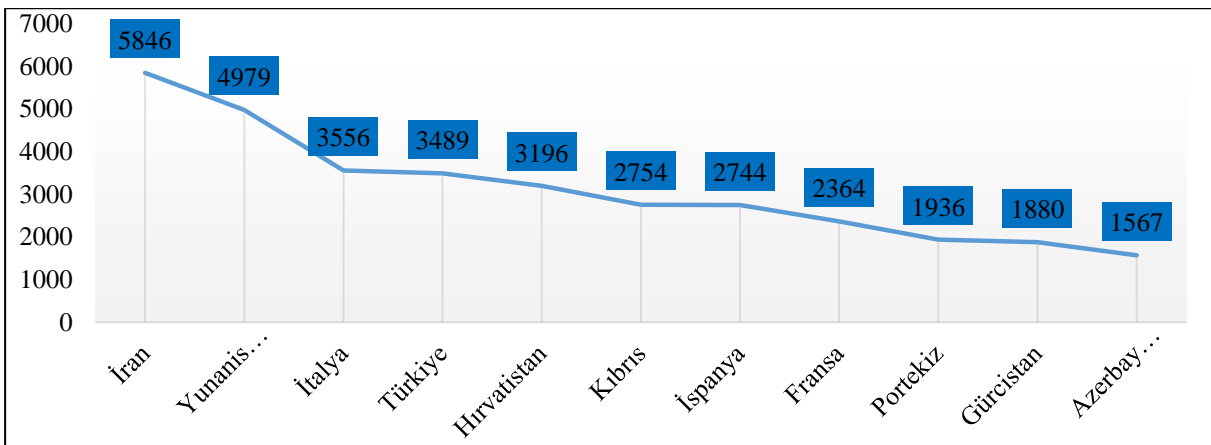
Şekil 4. Dünya Fındık Tüketimi (Bin ton, 2015)

Kaynak: www.nutfruit.org

7. FİYATLAR

7.1 Dünyada Fındık Fiyatları

Fındık fiyatları, üretici fiyatları bazında incelendiğinde; 2016 yılında, 1567 \$/ton ve 1880 \$/ton ile en düşük fiyatların sırasıyla Azerbaycan’da ve Gürcistan’da olduğu, en yüksek fiyatların ise 5846 \$/ton ve 4979 \$/ton ile sırasıyla İran ve Yunanistan’da olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın en büyük fındık üreticisi olan Türkiye’de ise aynı yıla ait üretici fiyatları 3489 \$/ton olup, dördüncü sıradadır.

Şekil 5. Dünya Fındık Üretici Fiyatları (\$/Ton, 2016)

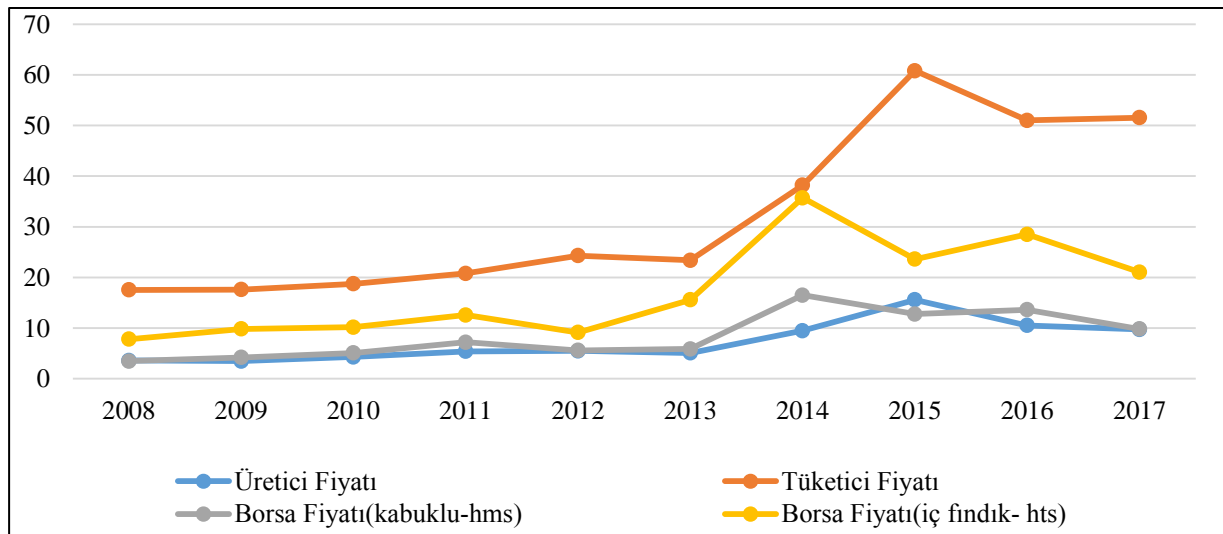
Kaynak: www.fao.org

7.2 Türkiye’de Fındık Fiyatları

2008/2017 yılları arasında tüketici fiyatlarında on yıllık süreç içerisinde iç fındıktaki artış %194’dür. Son iki yıllık süreç ele alındığında ise iç fındık tüketici fiyatlarında %1’lik bir artış gerçekleşmiştir. 2008/2017 yılları arasında üretici fiyatlarında on yıllık süreç içerisinde fındıktaki artış %170’dir. Son iki yıllık dönem ele alındığında ise fındıkta üretici fiyatlarında %7’lik bir düşüş gerçekleşmiştir. Borsa fiyatlarında kabuklu tombul fındık ve 13/15 mm iç fındık fiyatları değerlendirilmiştir. Kabuklu fındık fiyatları hazır müstahsil satış (HMS) fiyatları, iç fındık fiyatları ise hazır tacir satış (HTS) fiyatlarıdır. 2008/2017 yılları arasında kabuklu fındığın borsa fiyatlarında %181’lik bir artış söz konusu iken, iç fındıkta ise %170’lik bir artış gerçekleşmiştir. Son iki yıllık dönem ele alındığında ise kabuklu fındıkta %28’lik bir düşüş görülürken, iç fındıkta da %26’lık bir düşüş gerçekleşmiştir.

Fındıkta 2014/15 sezonunda yüksek bir üretim beklenirken, Karadeniz Bölgesi’nde yaşanan don felaketi nedeniyle üretim azalmıştır. Don felaketinin üretimi düşüreceği beklentisi ise 2014 Nisan ayından itibaren piyasalara yansımış olup, fındık fiyatları bu dönemden itibaren artış göstermiştir.

TMO, fındık fiyatlarında görülen sert düşüşler sonrası 2017 yılı itibariyle müdahale alımlarına başlamıştır. 2017/2018 dönemi kabuklu fındık alım fiyatları; Giresun kalite kabuklu tombul fındık 10,50 TL/kg, Levante kalite kabuklu tombul fındık fiyatı ise 10,0 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Şekil 6. Türkiye’de Fındık Fiyatları (TL/kg)

Kaynak: TÜİK, Giresun Ticaret Borsası

8. DESTEKLER

30/01/2013 tarih 28544 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2013/4245 sayılı “Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Karar” ile, 22/11/2001 tarihli ve 2001/3267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar da belirlenen ve ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere;

2012 yılı ürünü için 150 TL/da, 2013 yılı ürünü için 160 TL/da ve 2014 yılı ürünü için 170 TL/da alan bazlı gelir desteği, Fındık Alanlarının Tespitine Dair Kararın 1 inci maddesinde belirtilen il ve ilçelerdeki, birinci sınıf, ikinci sınıf ve % 6'dan daha az eğimli üçüncü sınıf tarım arazilerinde ruhsatsız fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere;

2012 – 2014 yılları arasında 2012 yılı için başvuranlara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci ve üçüncü yıllarda ise her bir yıl için 150 TL/da olmak üzere üç yılda toplam 600 TL/da, 2013 yılı için başvuranlara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci yıl için 150 TL/da olmak üzere iki yılda toplam 450 TL/da, 2014 yılı için başvuranlara 300 TL/da, ödeme yapılması hususları da karara bağlanmıştır.

2017 yılında fındıkta alan bazlı destek olarak 170 TL/da destek verilmektedir. Aynı zamanda diğer ürünlerde de verilmekte olan mazot ve gübre desteği toplamda 13 TL/da olarak verilmektedir.

9. GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin fındık veriminde yıllara göre önemli dalgalanmalar görülmektedir. Verimdeki bu dalgalanmayı; iklim şartları, gerekli kültürel işlemlerin ya hiç yada yeterince yapılmaması, fındık bahçelerinin genelde yaşlı ve ocakların ise sık dikili olması, fındık bitkisinde görülen periyodisite gibi etkenler etkilemektedir. Bu gibi etkenlerden dolayı Trabzon, Giresun ve Ordu illerindeki verim seviyesi Kocaeli, Sakarya ve Düzce illerinin verim düzeyine göre daha düşüktür. Sakarya ve Düzce illerindeki üreticilerin işletme büyüklükleri ve verim düzeylerinin daha yüksek olması ve ayrıca yıllar itibariyle uygulanan destekleme politikalarıyla da bu bölgedeki dikim alanları hızla artmaktadır. Doğu Karadeniz'den Batı Karadeniz'e doğru geniş bir yelpazede üretim gerçekleştirilmektedir. Ancak bu genişleme sadece fındık yetiştiriciliği için uygun eğimli arazilerde gerçekleşmemiş, daha kârlı ve yılda birden fazla ürün alınabilecek verimli arazilerde de fındık dikimi gerçekleştirilmiştir. Bu durum verimli arazilerin etkin kullanılamaması problemini ortaya çıkarmıştır. Bu sorunun çözümüne yönelik alternatif ürün desteği getirilmiştir. Alternatif ürünlere yönelik cezbedici teşviklerle üreticiler o ürünlere yönlendirilerek arzu edilen başarı sağlanabilir. Bununla birlikte mevcut fındık üretiminin gerçekleştirilmesi planlanan fındık bahçelerine yönelik, gençleştirme ve çeşit standardizasyonu gibi destekleme sökümleriyle beraber fındıkta arzu edilen üretim, alan artışıyla değil verim artışıyla gerçekleştirilebilir.

Avrupa Birliği üye ülkelerindeki sert kabuklu meyve üreticilerine yaptığı destekler ile İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz gibi ülkelerde fındık üretimini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Almanya izlediği politikalarla Arjantin, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelerde fındık üretimini sağladığı mali desteklerle teşvik etmekte olup, Türkiye'nin bu piyasadaki üstünlüğünü kırmaya çalışmaktadır. Türkiye bir yandan verimi arttırmaya yönelik çözüm odaklı uygulamaları amaçlaması gerekirken, bir yandan da farklı pazarlama stratejileri geliştirmek durumundadır. Özellikle Çin, Hindistan gibi uzak doğu ülkelerine yönelik Türk Fındığı markası adı altında fuar ve etkinliklerle tanıtımına yönelik girişimlerde bulunulmalıdır. Farklı pazarlama kanalları yaratılarak hem ihracatı arttırmaya yönelik hem de alternatif pazar alanları oluşturulabilir.

Türkiye ekonomisinde önemli yeri olan Karadeniz Bölgesinin vazgeçilmez ürünü fındık desteklenmesi gereken, katma değer ve istihdam yaratan önemli bir üründür. Karadeniz Bölgesinde fındık üretimi devam ettirilmeli, fındık mamul ürünlerin üretimine yatırımlar arttırılmalı ve pazarlanmasına önem verilmelidir. Piyasanın kendi dinamikleriyle oluşacak istikrarlı bir fiyat seviyesi ile ülkemiz üretim miktarı avantajıyla piyasada düzenleyici ve belirleyici konumu korunmalıdır. Bu amaçla her yıl belirli bir miktar ürünün stok olarak tutulmasını sağlayacak bir mekanizma kurulmalı ve bu yapının işlevselliği sağlanmalıdır.

Türkiye dünya fındık üretiminde ve ihracatında lider konumdadır. Bu konumu kaybetmemek ve tam tersine geliştirmek adına sektöre yönelik bazı önemli noktalara kısaca değinilmeye çalışılmıştır. Sektöre yönelik kısa, orta ve uzun vadede tüm paydaşlarla ortak bir hedef ve planlamayla hem üreticilerin hem ihracatçı firmaların memnun olacağı bir yapı oluşturulabilir. Böylelikle dünya fındık sektöründe söz sahibi veya olma yönünde hedefleri olan başta AB ülkeleri olmak üzere tüm ülkelerin stratejilerine yönelik karşı stratejiler oluşturulabilir.

Ek Tablo 1: Yıllar İtibariyle İllere Göre Fındık Üretim Miktarı

İller	Üretim Miktarı (Fındık) - Ton									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ordu	215.649	117.751	141.714	99.881	145.353	178.357	84.874	200.938	93.030	213.572
Samsun	114.886	66.617	83.830	52.087	88.392	69.392	73.544	90.857	67.855	96.240
Giresun	136.138	68.974	74.944	67.603	101.532	81.342	31.567	105.023	37.591	93.339
Sakarya	114.547	79.041	108.150	74.537	118.057	64.540	94.895	82.708	77.279	88.840
Düzce	91.272	72.399	78.902	45.098	81.278	48.295	69.503	69.344	54.493	74.350
Trabzon	61.485	36.802	45.932	33.410	58.767	44.537	31.065	39.126	28.978	41.594
Zonguldak	25.902	18.478	26.098	20.365	25.890	19.105	30.148	22.572	28.428	30.932
Kocaeli	14.230	13.598	13.473	10.649	10.524	8.531	7.323	7.530	7.033	11.898
Kastamonu	4.633	4.025	4.311	4.488	4.993	5.102	4.231	5.213	5.769	6.210
Bartın	3.162	3.239	2.742	3.683	7.016	5.684	6.688	6.765	7.153	5.972
Artvin	9.376	10.439	10.711	9.416	9.414	14.420	9.346	6.314	5.022	4.149
Tokat	1.996	1.800	1.999	2.001	2.013	2.918	506	3.511	1.921	1.869
Rize	2.502	2.159	1.962	2.174	1.633	1.377	1.122	1.303	881	1.331
Sinop	1.863	1.216	1.439	1.092	1.024	1.112	1.078	1.175	1.080	1.118
İstanbul	1.088	1.088	1.088	840	1.088	1.073	985	993	830	791
Bursa	650	648	623	580	765	746	721	662	692	684
Gümüşhane	223	225	648	758	903	876	878	723	483	500
Bitlis	364	291	291	291	250	549	380	110	523	488
Kahramanmaraş	325	345	361	272	270	259	267	267	254	361
Bolu	55	392	310	299	299	290	364	366	228	225
Balıkesir	111	116	116	104	136	128	132	130	118	110
Çanakkale	18	14	52	52	60	67	70	79	106	109
Osmaniye	24	26								53
Isparta	51	89	89	107	107	104	106	52	49	50
Antalya	30	30	46	40	50	48	50	50	48	49

Ek Tablo 1: Yıllar İtibariyle İllere Göre Fındık Üretim Miktarı (devam)

İller	Üretim Miktarı (Fındık) - Ton									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Denizli	6	10	9	11	17	18	34	45	45	46
Amasya	6	6	8	6	6	6	8	21	6	30
Bilecik	18	19	50	44	44	42	45	43	27	27
Sivas	5	8	8	11	11	11	17	17	16	22
Kırklareli	75	47	35	38	58	45	32	30	29	13
Yalova	62	72	29	34	36	12	9	20	14	10
Kütahya	15	15	8	7	4	4	2	2	4	7
Afyonkarahisar	1	2	3	3	3	3	3	4	6	5
Hatay	19	19	19	19	7	7	7	7	7	4
Aydın									2	2
Adana	1									0
Mardin	3									

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 2: Yıllar İtibariyle İllere Göre Fındık Üretim Alanı

İller	Toplu Meyveliklerin Alanı (Fındık) - Dekar									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ordu	2.140.526	1.961.232	2.005.378	2.270.539	2.271.185	2.271.830	2.271.828	2.271.830	2.270.923	2.270.923
Giresun	1.026.678	1.028.660	1.176.390	1.176.390	1.217.734	1.177.290	1.171.369	1.171.112	1.170.872	1.171.020
Samsun	927.272	909.760	883.410	883.410	883.410	895.936	895.936	906.229	936.087	936.182
Sakarya	694.505	692.763	691.925	690.846	690.820	721.747	721.734	725.981	727.976	730.838
Trabzon	529.615	548.366	628.089	642.832	645.441	654.852	654.317	653.498	655.525	655.524
Düzce	626.960	626.960	626.983	626.750	627.063	627.063	626.850	626.850	626.850	631.440
Zonguldak	234.276	234.176	234.176	234.176	234.176	235.914	235.914	235.929	236.185	238.342
Artvin	134.373	101.220	111.270	113.223	113.223	88.495	86.648	86.648	86.943	88.051
Kastamonu	75.558	74.829	74.229	75.245	74.632	74.729	74.709	74.709	82.268	83.823

Ek Tablo 2: Yıllar İtibariyle İllere Göre Fındık Üretim Alanı (devam)

İller	Toplu Meyveliklerin Alanı (Fındık) - Dekar									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kocaeli	84.191	84.337	84.392	84.346	84.357	80.158	79.657	80.617	79.813	79.808
Bartın	39.077	39.077	31.410	41.017	41.017	60.000	60.000	60.000	59.375	59.375
Tokat	26.180	26.180	26.280	26.330	26.330	27.520	27.520	28.020	28.120	28.220
Rize	35.651	35.582	35.582	35.582	35.582	36.097	36.068	36.068	25.389	24.389
İstanbul	21.617	21.617	21.617	21.617	21.617	21.861	21.856	21.861	21.861	21.867
Sinop	18.283	17.583	16.650	16.650	16.650	16.764	16.764	17.014	17.014	17.209
Bolu	1.340	10.170	11.001	10.876	10.876	10.888	10.888	10.888	12.016	12.330
Gümüşhane	3.127	3.530	7.782	8.246	8.246	8.371	8.220	8.020	8.000	8.100
Bursa	8.170	8.005	7.490	6.980	7.160	6.139	5.386	5.114	4.842	4.759
Bitlis	2.700	2.700	2.700	2.600	2.600	4.000	4.000	4.000	2.500	2.500
Kahramanmaraş	605	605	605	605	605	609	600	600	600	600
Çanakkale	301	301	301	361	361	361	360	360	377	377
Balıkesir	274	269	270	349	349	342	320	326	314	302
Amasya	0	0	0	0	0	0	0	50	55	250
Bilecik	219	211	196	154	154	143	143	143	98	98
Yalova	50	40	40	40	40	9	9	108	108	72
Isparta	70	97	97	92	92	79	77	74	65	62
Kırklareli	133	256	271	270	270	166	166	156	156	62
Kütahya	30	30	30	30	30	30	30	30	40	43
Sivas	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
Osmaniye	10	10								25
Uşak									20	20
Aydın									15	15
Denizli	48	44	26	28	18	15	15	15	15	15
Adana	20									0
Hatay	30	30	30	30	0	0	0	0	0	0
Mardin	10									

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 3: Yıllar İtibariyle İllere Göre Fındık Verimi

İller	Verim (Fındık) - Kg/Meyve Veren Ağaç									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Osmaniye	60	59								59
Antalya	10	10	15	20	20	19	20	20	19	20
Denizli	4	5	5	5	10	10	12	15	15	15
Kahramanmaraş	15	16	16	12	13	15	11	11	11	15
Sivas	3	5	5	7	7	7	10	10	9	13
Afyonkarahisar	10	13	18	15	14	14	12	16	15	10
Bitlis	3	2	2	2	2	15	10	10	10	9
Çanakkale	1	1	4	4	5	5	6	7	9	9
Hatay	12	12	12	12	12	12	12	12	12	8
Balıkesir	10	10	10	9	11	10	10	9	8	7
Bilecik	3	3	6	6	6	6	6	6	5	5
Isparta	5	9	9	10	10	10	11	5	5	5
Aydın									4	3
Bursa	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Kocaeli	3	3	3	2	2	4	4	4	4	3
Kütahya	2	2	3	2	3	3	1	1	2	3
Kırklareli	4	3	3	4	5	5	3	3	3	3
Yalova	22	19	7	8	8	4	4	4	3	3
Amasya	4	4	5	4	4	4	5	7	2	2
Artvin	2	2	2	12	12	5	3	2	2	2
Bartın	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Bolu	1	1	3	3	3	3	2	2	2	2
Düzce	3	2	2	1	3	2	2	2	2	2
Giresun	2	1	1	1	2	1	1	2	1	2
Kastamonu	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2
Ordu	2	1	1	1	1	1	1	2	1	2
Sakarya	3	2	3	2	3	2	3	2	2	2
Samsun	3	2	2	1	2	2	2	2	2	2
Zonguldak	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2

Ek Tablo 3: Yıllar İtibariyle İllere Göre Fındık Verimi (devam)

İller	Verim (Fındık) - Kg/Meyve Veren Ağaç									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gümüşhane	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Rize	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Sinop	3	2	2	2	1	2	2	1	1	1
Tokat	2	2	2	2	2	3	1	4	2	1
Trabzon	2	1	2	1	2	2	1	1	1	1
İstanbul	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Adana	2									0
Mardin	10									

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 4: Türkiye'nin Ülkelere Göre Fındık (kabuksuz) İhracatı (ton)

Ülkeler	2013	2014	2015	2016	2017
İtalya	48.620	54.417	47.335	47.739	50.217
Almanya	19.353	16.515	18.895	15.331	23.034
Fransa	22.115	15.166	18.482	15.625	15.910
Kanada	8.837	8.217	9.135	10.651	10.918
İsviçre	7.731	7.618	7.453	8.084	8.968
Polonya	6.736	6.007	9.884	7.421	8.402
ABD	3.430	2.247	1.119	2.282	3.901
Hollanda	2.970	2.425	1.803	2.161	3.510
Çin	212	221	2.091	1.575	2.806
Avustralya	2.880	2.433	2.486	2.671	2.799
Brezilya	2.152	2.881	2.724	1.864	2.593
Belçika	3.584	3.422	2.722	1.011	2.266
İspanya	4.026	2.353	951	1.063	1.976
Meksika	248	1.279	1.757	1.782	1.836
Irak	2.766	1.691	647	584	1.780
Mısır	2.690	1.998	1.868	1.728	1.717
Rusya Federasyonu	5.064	3.540	2.214	1.174	1.435
İsrail	1.160	1.037	771	899	1.287
İngiltere	1.147	1.034	910	1.118	1.272
Yunanistan	1.671	1.291	904	902	1.226
Avusturya	1.488	1.565	1.140	991	1.082
Çek Cumhuriyeti	226	111	62	105	958
Tunus	490	560	558	749	804
Lüksemburg	0	0	0	0	792
Suudi Arabistan	663	629	668	797	723
Sırbistan	1.124	851	668	257	625
Libya	2.488	644	354	74	587
Norveç	603	460	454	497	543
Lübnan	754	793	506	608	539
Danimarka	377	411	289	225	515
Ürdün	717	396	138	314	491
Japonya	445	513	523	416	429
BAE	289	246	251	309	409
İsveç	540	616	576	251	338
Ukrayna	1.338	916	495	401	336
Suriye	79	49	22	60	216
Litvanya	593	208	20	0	208
Mersin Serbest Bölgesi	9	47	107	193	198
Arjantin	60	68	35	80	179
Makedonya	316	147	95	97	178
Ekvator	168	92	96	120	144

Ek Tablo 4: Türkiye'nin Ülkelere Göre Fındık (kabuksuz) İhracatı (ton) (devam)

Ülkeler	2013	2014	2015	2016	2017
Malezya	180	124	138	165	139
Hırvatistan	352	411	447	262	135
Bosna-Hersek	170	98	95	75	130
Slovenya	0	0	24	69	108
Portekiz	65	41	57	22	99
Güney Afrika Cumhuriyeti	283	174	217	219	96
Letonya	280	0	0	0	90
Macaristan	100	145	126	104	89
Yeni Zelanda	135	123	108	95	79
Belarus	5	20	3	0	79
Bulgaristan	46	86	18	17	65
Finlandiya	65	47	39	20	50
İran	5	0	22	56	45
Gürcistan	54	0	124	1	45
Tayvan	71	80	64	64	38
Cezayir	40	193	127	81	35
Kuveyt	93	92	75	27	33
Romanya	42	27	26	40	33
Endonezya	12	5	9	14	27
Kolombiya	29	22	33	16	26
İrlanda	32	22	0	38	26
Slovakya	56	29	0	0	24
Tayland	276	100	1	0	15
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	53	30	13	16	15
Katar	8	11	18	7	15
Trinidad ve Tobago	0	0	2	14	12
Uruguay	5	0	9	12	11
Türkmenistan	37	25	19	6	10
Fas	11	0	28	5	9
Peru	0	0	0	4	8
Singapur	0	0	0	23	8
Filistin	0	0	0	0	7
Karadağ	29	13	3	25	6
Bahreyn	3	0	3	2	5
Ege Serbest Bölgesi	7	5	13	12	5
Kazakistan	49	2	2	0	4
Malta	0	0	4	0	3
Moğolistan	0	0	0	0	3
Güney Kore	0	0	0	0	2
Kosova	1	3	3	2	2
Hong Kong	26	7	7	14	1
Moldova	14	13	20	13	1
Vietnam	0	0	0	1	1

Ek Tablo 4: Türkiye'nin Ülkelere Göre Fındık (kabuksuz) İhracatı (ton) (devam)

Ülkeler	2013	2014	2015	2016	2017
Hindistan	0	0	0	1	0
Arnavutluk	30	0	9	0	0
Estonya	25	0	0	0	0
Kenya	0	0	2	0	0
Kostarika	0	0	0	3	0
Seyşeller	0	0	0	5	0
Şili	20	11	0	0	0
Tacikistan	4	0	0	0	0
Venezuela	62	25	25	0	0

Kaynak: TÜİK, 2018

Ek Tablo 5: Türkiye'nin Ülkelere Göre Fındık (kabuksuz) İthalatı (ton)

Ülkeler	2013	2014	2015	2016	2017
Almanya	340	274	694	608	684
İsviçre	132	0	253	191	296
Çin	4	0	0	0	289
Hollanda	40	27	53	122	254
İtalya	66	67	186	160	162
Fransa	481	56	180	205	125
Norveç	31	24	6	48	61
Polonya	147	251	21	85	41
Danimarka	0	0	20	2	40
İspanya	33	150	0	0	39
Belçika	38	8	20	0	37
Avusturya	205	27	12	22	37
ABD	39	143	34	0	34
İngiltere	3	0	23	21	24
Kanada	0	0	0	0	24
İsrail	0	0	0	0	20
Tunus	0	0	0	0	20
Meksika	0	0	0	0	12
Litvanya	71	0	0	0	11
BAE	0	0	0	0	9
Ukrayna	37	17	30	0	5
Malezya	0	0	0	0	4
Brezilya	0	0	0	24	0
Bulgaristan	0	37	0	0	0
Finlandiya	13	0	0	0	0
Hırvatistan	0	0	22	5	0
Irak	74	0	0	0	0
İran	0	0	0	10	0

Ek Tablo 5: Türkiye'nin Ülkelere Göre Fındık (kabuksuz) İthalatı (ton) (devam)

Ülkeler	2013	2014	2015	2016	2017
İsveç	12	0	42	17	0
Lüksemburg	63	0	69	24	0
Rusya Federasyonu	52	40	20	20	0
Sırbistan	6	0	0	22	0
Suudi Arabistan	0	3	0	0	0
Yunanistan	0	11	0	5	0
Kesinleşmemiş Ülke ve Bölgeler	20	20	0	0	0

Kaynak: TÜİK, 2018

KAYNAKLAR

Anonim 2015a. www.wikipedia.org, Erişim Tarihi: 23.12.2015

Anonim 2015b. <http://www.romerlabs.com/tr/industries/dried-fruits-nuts-oils/>, Erişim Tarihi: 24.12.2015.

FAO, 2018. www.Faostat.fao.org, Erişim Tarihi: 20.02.2018

GTB, 2017. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2016 Yılı Fındık Raporu.

INC, 2018. <https://www.nutfruit.org/>

Özer, E.A., Güven., A, 2008. Sert Kabuklu Meyvelerin Sağlık üzerine Etkileri 10. Gıda Kongresi; 21-23 Mayıs. Erzurum.

TMO, 2015. Fındık Sektör Raporu.

TMO, 2017. 2016 Yılı Fındık Sektör Raporu.

TÜİK, 2018. www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.02.2018

UN COMTRADE, 2018. <https://comtrade.un.org/data/>